

Розділ 2 **Актуальні проблеми навчання, виховання та розвитку учнів загальноосвітньої школи I-III ступенів**

суперечливими і найчастіше обмеженими розглядом лише одного аспекту проблеми – соціального, гігієнічного або психологічного.

Ключові слова: вплив, інформаційно-телекомунікаційні технології, підліток, психолого-педагогічне дослідження.

Статья посвящена анализу новейших психолого-педагогических исследований относительно влияния информационно-телекоммуникационных технологий на подростков. Установлено, что отмеченные исследования являются немногочисленными, противоречивыми и чаще всего ограничены рассмотрением лишь одного аспекта проблемы – социального, гигиенического или психологического.

Ключевые слова: влияние, информационно-телекоммуникационные технологии, подросток, психолого-педагогическое исследование.

The article is devoted to the analysis of the newest psychological and pedagogical researches in relation to influence of informative and telecommunication technologies on teenagers. It is set that the noted researches are not numerous, contradictory and frequently all limited only of one aspect of problem – social, hygienical or psychological.

Keywords: influence, informative and telecommunication technologies, teenager, psychological and pedagogical research.

УДК 37.091.3:331.548

І.Б. Дремова
м. Київ, України

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ НАВЧАННЯ І ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ЗАРУБІЖНІЙ ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ

Актуальність. Проблеми профільного навчання і професійного самовизначення старшокласників залишаються одними з актуальних у вітчизняній педагогіці. Шкільна освіта має мобільно реагувати на соціальні зрушення і гнучко адаптуватися до змін у суспільних пріоритетах. У зв'язку з цим виникає потреба в модернізації системи середньої освіти в контексті ефективності її впливу на професійне самовизначення особистості. Саме загальна середня освіта створює підґрунтя для загальнонаукової, загальнокультурної і допрофесійної підготовки майбутніх фахівців галузей народного господарства. Реалізація допрофесійної підготовки старшокласників, як органічної складової загальноосвітньої підготовки відбувається в старшій школі, яка відповідно до Концепції загальної середньої освіти в Україні є переважно профільною.

Постановка проблеми. Але той факт, що в практиці роботи загальноосвітньої школи у переважаючій більшості орієнтуються на, так би мовити, престижні профілі приводить до того, що поза увагою залишаються інтереси та здібності досить значної частини учнів. Особливо нівелюються потенційні можливості тієї категорії учнів, які не орієнтовані на вищу освіту, мають схильність до технічної праці. Водночас аналіз досвіду зарубіжної школи дозволяє виокремити позитивні розв'язання зазначеної проблеми.

Мета статті. Проаналізувати досвід зарубіжних країн з вирішення проблем профільного навчання і професійного самовизначення старшокласників та обґрунтувати можливості його використання у вітчизняній освітянській практиці.

Аналіз досліджень і публікацій. Останнім часом організація профільного навчання привертає увагу багатьох науковців. Зокрема, питання професійного самовизначення та професійної орієнтації досліджували такі українські і російські вчені, як О. Вітковська, О. Дещенко; вибір профілю вивчали Н. Бібік, Н. Ладнушкіна, Л. Липова; зміст допрофільної підготовки у своїх працях аналізували І. Артюхова, Е. Мороз, О. Петунін, Л. Серебренников та ін. У ближньому зарубіжжі наукові дослідження у цій галузі також привертають увагу багатьох учених, зокрема таких, як: С. Броневщук, В. Ворошилов, М. Губанова, В. Гузєєв, Г. Дорофєєв, О. Диморська, А. Жафяров, М. Зайкіна, К. Мешалкіна, В. Монахов, В. Рєвякіна, С. Рягин, О. Петунін, С. Чистякова, І. Якиманська, В. Фірсов (Росія), Г. Бунтовська,

Н. Огурцов (Білорусія); Х. Лійметс, І. Унт (Естонія). Профільне навчання в зарубіжних країнах досліджували Л. Загорулько, К. Корсак, Н. Кравець, О. Локшина, Н. Семергей та ін. Проблеми і перспективи розвитку профільного навчання в Україні та Росії вивчали В. Болотов, М. Віднічук, Г. Мемєга, Т. Ремєх, І. Щєрбо та ін.

Виклад основного матеріалу. 23-24 вересня 2011 року у м. Києві у рамках головування України в комітеті Міністрів Ради Європи відбувся Форум Міністрів освіти країн Ради Європи «Школа ХХІ століття. Київські ініціативи».

На форумі обговорювалися питання пов'язані зі спрямуванням систем освіти різних країн до єдиної полікультурної системи, до «єдиних освітніх стандартів».

У тому числі, одним із головних питань, що розглядалися на форумі, було питання впровадження профільного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах України. «... майже в усій Західній Європі старша школа – профільна» – зазначила Олоф Олафсдоттир і поставила питання: «... Чи наближається українська старша школа до загальноєвропейських стандартів у цьому напрямі?...» [1, с. 4].

Пошук відповіді на це запитання спонукав нас до аналізу досвіду впровадження профільного навчання в окремих зарубіжних країнах. Одним із висновків із такого аналізу вказує на те, що розвиток зарубіжної основної школи завжди тісно переплітався з ідеєю диференціації навчання і термін «профільне навчання» практично не використовувався. В основі профільного навчання діє градація самих шкіл.

У зарубіжній школі на сучасному етапі є дві моделі диференціації: *гнучка, елективна* (США, Великобританія), що передбачає вільний вибір предметів на основі низки обов'язкових дисциплін; *жорстка, селективна* (Франція, Швеція, Німеччина) – вибір тих або інших напрямів навчання у гімназіях, ліцеях, коледжах після закінчення єдиного загальноосвітнього ступеня школи.

У більшості країн Західної Європи (Франції, Голландії, Швеції, Швейцарії, Данії, Англії, Шотландії, Фінляндії, Норвегії та ін.) всі учні до шостого року навчання отримують однакову загальну освіту. До сьомого року навчання учень має визначитися з подальшою своєю освітою. Кожному учневі пропонується два варіанти продовження освіти в школі: «академічний», який у подальшому відкриває шлях до вищої освіти, і «професійний», у якому навчаються за спрощеним навчальним планом, де переважають прикладні та профільні дисципліни.

Одним із цікавих рішень проблеми диференційованого навчання є болгарська педагогічна наука і практика болгарської загальноосвітньої школи. Заслуговує на увагу досвід упровадження профільного навчання в найбільш масовій середній політехнічній школі Болгарії. Концепцією розвитку середньої освіти в Болгарії передбачено 12-річну обов'язкову середню освіту та проведення державного тестування для випускників. Програма навчання в середній школі включає в себе як обов'язкові загальноосвітні предмети, так і профільно-орієнтоване навчання. Після закінчення 6, 7 і 8-го класу учні можуть із загальноосвітньої школи перейти у відповідний клас професійно-технічної школи. Отримання повної середньої освіти починається з 9-го класу у профільно-орієнтованих класах: природничо-наукових і математичних, гуманітарних і поглибленого вивчення мови, а також у звичайних непрофільних загальноосвітніх школах.

Класична система профільного навчання в болгарській школі складається з трьох напрямів: гуманітарного, природничо-математичного і техніко-технологічного.

Пріоритетними у розвитку профільного навчання в Болгарії є наступні принципи: тісні зв'язки між загальним і професійним навчанням; ефективна взаємодія між обов'язковою і додатковою освітою; комбіноване навчання в класі, в групі і в індивідуальному порядку; забезпечення можливостей для безперервної освіти з урахуванням різних видів освіти і професійної кваліфікації незалежно від віку [4, с. 43].

Досвід диференційованого підходу до навчання в Німеччині узагальнено представляє практика розподілу учнів після закінчення 6 класу між чотирма різновидами шкіл: основної школи, реальної школи, загальної школи або гімназії [5, с. 56].

У Німеччині існує єдина форма організації профільного навчання – система курсів на вищому гімназійному ступені. Але вже у 8-му класі, учні мають вибрати для вивчення третю іноземну мову, або математично-природничий предмет, або суспільно-науковий предмет. Якщо обирається третя іноземна – то подальше навчання буде за гуманітарним або класичним напрямом. Починаючи з середнього ступеня гімназії з учнями працюють психологи і тьютори, за допомогою останніх учень визначається з вибором поглиблених курсів, дізнається про особливості кваліфікаційної фази вищого гімназійного ступеня [6, с. 78].

Інший тип школи де можна отримати неповну середню освіту – реальна школа. Вона надає можливість для продовження загальної і професійної освіти. Її переваги в тому, що атестат реальної школи дає право на вступ до вищого навчального закладу.

Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що австрійська педагогіка основної школи ґрунтується на теоретичних засадах німецькомовної педагогіки. Вихідними теоретичними поняттями для профільного навчання є: організаційний розвиток школи, автономія школи, профіль школи, фахова дидактика, форми і методи навчання в профільній школі («відкрите навчання», станційна планова робота»).

Особливістю австрійської профільної школи є можливість вибрати індивідуальні предмети і уроки за вибором для відвідування, за погодженням зі шкільною Радою. При цьому індивідуально узгоджується не лише зміст, а ще й форми навчання.

Таким чином навчальний процес Австрії максимально індивідуалізується під кожного учня. З трьох обов'язкових предметів (німецька мова, математика й іноземна мова) учні поділяються за здібностями на групи. Учні за власним бажанням і відповідно до рівня власної підготовки можуть бути переведеними із однієї групи в іншу. У гімназичних класах груп за здібностями не існує. Як і в Німеччині, в Австрії є три гімназичних спрямування: класичне, реальне й економічне.

Випускники основної школи можуть далі навчатись в усіх видах шкіл вищого рівня. Щодо реального стану, з'ясовано, що переважна більшість випускників основної школи обирають для подальшого навчання професійно-спрямовані навчальні заклади, серед яких: професійно-освітні середні школи (16,5%), професійно-освітні вищі школи та освітні заклади з дошкільної та соціальної педагогіки (26,8%), політехнічна школа (29,1%), професійно-педагогічні та професійні школи (подвійна система) (13,1%). І лише 6,4% випускників основної школи навчаються далі в гімназіях верхнього рівня.

Навчальним закладам надається право за власним розсудом обирати навчальну літературу для своїх учнів. Усі аспекти шкільного навчання є метою іспиту, що проводить урядова інспекція [7, с. 45].

Британська система освіти має ранній професійно-проектувальний характер, тобто йдеться про спрямування учнів середніх і старших класів у профільних напрямках таким чином, що це дозволяє проектувати їхній подальший професійний шлях, орієнтуватись на можливості реалізації задуманих планів, професійних компетентностей. Органічною складовою базової освіти у цій країні є орієнтація, що має за мету розподіл учнів за спрямуваннями загальної освіти (навчальна орієнтація) і набуття основ для подальшої діяльності (професійної орієнтації). У провідних країнах світу орієнтація школярів – це предмет спеціальних системних заходів.

Поширеною практикою навчання професійного профілю у старших класах стало комбіноване навчання, що передбачає чередування загальноосвітніх безпрофільних занять і роботи на виробництві, замість трудового навчання в шкільних майстернях. У ряді графств активно здійснюються програми розвитку малих і середніх підприємств. Тому така тенденція підтримується місцевою шкільною Радою і підприємствами у деяких регіонах країни [8, с. 13].

Після завершення навчання (перший ступінь) молоді люди для продовження навчання в академічному профілі можуть зробити вибір: піти працювати і продовжувати підвищувати свою професійну підготовку на фірмі, без відриву від виробництва, другий напрям – учнівство; третій – продовження навчання в інших професійних установах системи подальшої освіти.

Вступ до вищого навчального закладу як основна мета шкільної освіти призвів до того, що послабшав зв'язок школи і місцевого виробництва. Це не тільки негативно позначилося на економіці країни, а й спричинило необхідність розробки термінових документів на законодавчому рівні. Так у затвердженому департаментом освіти і науки документі «Освіта 16–19 літніх» наголошувалося на негайному покращенні професійної підготовки випускників школи, спрямування на встановлення зв'язків школи і виробництва, забезпеченість функціонування прикладної праці у школі, обізнаність у економічних питаннях, ознайомлення з основами виробництва. Вагомим чинником стало введення свідоцтва про допрофесійну освіту, яке б засвідчувало рівень професійної підготовки тих учнів, які вирішили продовжувати навчатись після періоду основного навчання. Особливо актуальним у контексті старшої профільної школи є диференціація за проектованою професією, оскільки навчання в ній відбувається паралельно з професійною орієнтацією.

Національною специфікою сучасного ринку освітніх послуг Великої Британії є діяльність багатопрофільних і багаторівневих закладів професійної підготовки та подальшої освіти що пропонують різні за змістом і тривалістю профільні освітні програми [9, с. 77]

У Франції середня освіта складається з двох блоків: перший цикл навчання – коледж, другий цикл навчання, який поділяється на профучилища і ліцеї. (Відлік класів, на відміну від українських, йде у зворотному напрямі.)

6-й і 5-й класи – цикл спостереження. Усі діти ходять до коледжу, проходять однакову програму навчання і в обов'язковому порядку вивчають одну з іноземних мов (переважно англійську). Наприкінці п'ятого класу деякі діти, у яких наявні серйозні проблеми з адаптацією в школі, які мають різного рівня затримку розумового розвитку, направляються в спеціальні секції навчання.

4-й і 3-й класи – цикл орієнтації. Діти починають вивчення другої, іноземної мови і можуть вибрати додатково латинь, грецьку чи іншу мови. Наприкінці 3-го класу учні здають іспити для одержання посвідчення про закінчення коледжу (цей документ називається ВЕРС).

Після 3-го класу орієнтації подальше навчання не залежить від наявності посвідчення про закінчення коледжу. Вона є головною метою і головним напрямком у навчанні, тому що далі учні зможуть продовжити своє навчання або за «коротким», або за «довгим» циклом навчання.

Рішення про подальший напрям (орієнтації) навчання учнів виноситься радою класу після консультації з учнями і їх родинами. Батьки можуть вимагати перегляду рішення, якщо воно здається їм необґрунтованим.

У деяких коледжах створюються спеціальні секції для навчання дітей з різними видами відхилень розвитку і поведінки. Їх навчають викладачі, що пройшли професійну підготовку для роботи з «важкими» дітьми. Ці секції називаються SEGPA.

Перший – «короткий» цикл професійної освіти. Професійні ліцеї LEP (аналог наших ПТУ) готують учнів протягом 2-х років до професійного диплома. LEP має невисокий імідж у суспільстві, оскільки вважається прямим шляхом до невисокого соціального статусу і низької заробітної платні. Упродовж багатьох років цей цикл навчання був пріоритетним для учнів із низьким рівнем успішності. Другий, «довгий» цикл навчання – ліцей. У ліцей готують учнів протягом трьох. Випускники мають можливість здати вступний іспит на ступінь бакалавра.

Підсумовуючи, можемо виокремити ті характерні ознаки профільного навчання у західноєвропейських країнах, які мають потенційні можливості до впровадження в освіту України. До таких ми включасмо: високий рівень взаємодії школи з місцевим ринком праці, на відмінність від вітчизняної школи, де така взаємодія має несистемний, випадковий характер; розвинений інформаційно-аналітичний супровід професійної орієнтації, в тому числі, використання інформаційного банку даних, тестових методик оцінки особистості, взаємодії з роботодавцями; переважання активних форм і методів пізнання різних сфер професійно-трудової діяльності: тестів, тренінгів, ділових ігор, трудових практик; цільова установка на виховання таких якостей особистості як самостійність, відповідальність, уміння об'єктивно оцінити свої потреби і можливості, прагнення до навчання з метою кар'єрного росту.

Розділ 2 **Актуальні проблеми навчання, виховання та розвитку учнів загальноосвітньої школи I-III ступенів**

Такий системний підхід забезпечує результативність профільного навчання в зарубіжних школах, зменшує вірогідність «помилки» під час вибору учнями своєї подальшої освітньої траєкторії.

Література:

1. «Єдина школа для Єдиної Європи» // Освіта України. – 2011. – №73-74 від 26 вересня. – С.4.
2. Лікарчук І. Щоб профілізація не стала профанацією/ І. Лікарчук //Рідна школа. – 2003 №6. – С. 3.
3. Локшина О.І. Зарубіжна профільна школа: структурна організація, зміст освіти, підходи до оцінювання / О.І. Локшина//Рідна школа.. –2004. –№4.—С.65-67.
4. Ходцева А. А. Диференційоване навчання в середній школі Болгарії на сучасному етапі: – дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 /Ходцева А.А. – К., 1991 р.
5. Кравець Н.Л. Організація профільного навчання старшокласників у гімназіях сучасної Німеччини: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 /Кравець Н.Л. –Житомир, 2007.
6. Авраменко М.М. Профільне навчання в середній школі Федеративної Республіки Німеччини: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Авраменко М.М. – К., 2008 рік.2007 рік.
7. Фанінгер Л.П. Особливості профільного навчання в основній школі Австрії: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Фанінгер Л.П. – Тернопіль, 2008 рік.
8. Костенко Н.І. Стан професійно-технічної освіти в старшій профільній школі Великої Британії. /Н. І. Костенко: матеріали II Міжнарод. конференції [«Освіта і наука в умовах глобальних викликів»]. (12 – 14 черв. 2009 р.) – Т. 1 – С.13 – 14.
9. Костенко Н. І. Організація профільного навчання у старшій школі Великої Британії: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01/ Костенко Н.І. – Вінниця, 2007 рік.

Стаття присвячена особливостям профілізації навчального процесу за кордоном. Зокрема автор зупиняється на специфіці функціонування профільного навчання у країнах Західної Європи.

Ключові слова: диференційоване навчання, профільне навчання, навчальний процес, напрями профільного навчання.

Статья посвящена особенностям профилизации учебного процесса за рубежом. В частности автор статьи рассматривает специфику профильного обучения в странах Западной Европы.

Ключевые слова: дифференцированное обучение, профильное обучение, учебный процесс, направления профильного обучения.

The article is devoted the features of profiling of educational process abroad. In particular the author of the article examines the specific of the type teaching in the countries of Western Europe.

Keywords: differentiated teaching, type teaching, educational process, directions of the type teaching